

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2019. – Т. 40. – С. 249-251

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2019. – Volume. 40. – pp. 249-251

© Вальдемар Жак¹

Лешек Сиккульський, Російська геополітика і інформаційна війна

Читаць, який бажає поглибити свої знання у галузі геополітики та політичної комунікації, з великою зацікавленістю сприйме публікацію кандидата політичних наук, доцента кафедри безпеки Академії ім. Яна Длугоша в Ченстохові, Лешека Сиккульського.

Результатом його досліджень стала монографія «Російська геополітика і інформаційна війна» (*Leszek Sykulski, Rosyjska geopolityka a wojna informacyjna, Warszawa PWN, 2019, ss. 160*). Головна мета, яку поставив собі автор, спрямована на обґрунтування проблеми: на якому рівні геополітична думка впливає на проведення Росією інформаційної війни як сучасного інструменту зовнішньої політики та безпеки.

Автор систематизував зміст роботи у п'яти розділах, що дає можливість більш предметно сприймати монографічний текст.

У першому розділі «Геополітика як дослідницька школа у суспільних науках» автором подається дефініція геополітики, зокрема у розумінні німецького геополітика Адольфа Грабовського, для якого геополітика досліджує, у першу чергу, «просторову динаміку». Для неї не існує розуміння сьогодення, існує тільки минуле та майбутнє. Головним для неї постає можливість зафіксувати ключові процеси, які постають провідними факторами у сфері міжнародної політики (с. 15). Автор також приділяє увагу бінарній парадигмі в сучасній геополітиці (протистоянню союзу Суходолу: Росія, Китай, Близький Схід та Європа і союзу Моря: США, Великобританія, Австралія).

У підсумковій частині розділу автор розглядає геополітичні моделі англійського географа та геополітика Хелфорда Джона Маккіндера, американського геополітика Ніколаса Джона Спінкмена та німецького географа і соціолога Карла Хаусхофера.

У другому розділі «Російське «просторове мислення» – генеза та сучасність» Лешек Сиккульський акцентує увагу читача на тому, що без поглибленого аналізу генези російської геополітичної думки важко зрозуміти традиції та сучасний стан російського імперіалізму і самодержавних спрямувань. Автор відсилає читача до спадщини Візантії та сутності «просторового мислення». Вони постають важливими факторами як для усвідомлення концепції щодо місії Росії, так і для її сучасної імперіалістичної концепції. Серед основоположників російської геополітики автор виділяє: Георгія Вернадського, Миколу Бердяєва, Миколу Данилевського, Веніаміна Семенова Тянь-Шаньського і Олексія Вандама. Серед головних ідеологічних течій, в яких домінує геополітична школа сучасної Росії, автор виділяє – євразійство, візантизм та західництво. Це чітко прослідковується в концепціях «Москва – Третій Рим» та «Русский Мир», де вже визначена єдність православного і російськомовного населення без врахування державних кордонів. Дані концепції базуються на ніби неповторній російській цивілізації, спільній культурній, мовній та релігійній спадщині. На думку Лешека Сиккульського концепція «Русский Мир» де-факто постає геополітичною доктриною, яка сприяє ідеологічній легітимізації дій Москви на пострадянському просторі (с. 27). Окрім того, автор намагається прослідкувати формування концепції неовізантизму, яка вписується у так звану культурну геополітику, що передбачує активне використання культурно-просвітницьких центрів, громадських об'єднань для розповсюдження певних проросійських поглядів.

У третьому розділі «Сучасний вимір російської геополітичної думки» аналізується доктринальна тріада: євразійство – західництво – ізоляціонізм. Автор послідовно розглядає вище перераховані напрямки у зовнішній політиці, які підкріплюються імперіалістичною ідеологією. У монографії прослідковуються етапи розвитку неоевразійства в сучасній Росії. Зауважу-

¹ Докторант, Університет Марії Склодовської-Кюрі в Любліні, Польща. E-mail: waldemars2018@gmail.com.

ється, що третій етап можна започатковувати з 2001 р. На сьогодні спостерігаються намагання поширити через неоевразійський рух своє політичне розташування за межі російських кордонів.

Серед найбільш відомих представників неоевразійства автор виокремлює: Олександра Дугіна, Гейдара Джемалю, Геннадія Зюганова, Володимира Жириновського і Наталію Нарочницьку. У розділі також широко представлені геополітичні погляди головного редактора газети «Завтра» Олександра Проханова, який виступає прихильником «п'ятої імперії» – це Євразійський союз та політолога Сергія Караганова. Останній є прибічником створення конфедерації Європейського союзу і Росії під егідою Союзу Європи. Особливої уваги, на думку автора, заслуговує аналіз геополітичних поглядів філософа і ідеолога Олександра Дугіна. Вони базуються на синтезі політичних доктрин, філософської думки, елементів теології і соціології міжнародних відносин. Позитивним, на нашу думку є те, що автор пропонує читачеві біографію О.Дугіна, розглядає процес формування його політичних поглядів, а також висвітлює етапи його суспільно-політичної діяльності на межі ХХ-ХХІ ст.

Окремо подається науково-публіцистична активність О.Дугіна, який опублікував біля 60 книжок, у тому числі підручників по геополітиці та соціології міжнародних відносин, а також по проблематиці спецслужб і філософії Хайдеггера (с.58-59). Головна ідейна матриця Олександра Дугіна базується на протистоянні двох цивілізацій, які символізують протилежні цінності. Відповідно до «четвертої політичної теорії» О.Дугіна західне суспільство стало «суспільством розваг». Воно позбавлено глибокого духовного життя і базується на споживацькій філософії, дешевих розвагах, а також протиріччях у політичній сфері. Звідси він робить висновок, що ідеологічний стан Заходу являє собою «метафізику сміття», що, у свою чергу, слугуватиме подальшому розпаду західної цивілізації і сприятиме зростанню впливу на неї з боку російського центру сили (с.63-64).

На початку четвертого розділу «Сутність російської сили» автор виокремлює «стратегічні коди», які, на його думку, мають вплив на формування зовнішньої та економічної політики сучасної Росії. Серед них він обґрунтовано виділяє: 1) фізичний компонент (географічна протяжність, клімат, демографічна структура та природні ресурси); 2) політичний компонент (історичний досвід, стратегічне мислення політичних еліт, система організації силових структур та дипломатії, а також політичні технології); 3) цивілізаційний компонент (монголо-візантійська спадщина, міфотворчість і народна символіка, стосунок релігії і держави, домінуюча ідеологія). На думку автора монографії, аналіз російських засад економічної політики та стратегічної доктрини вимагає кращого вивчення першоджерел російської стратегічної культури. Однієї з головних засад російської дипломатії і військового мистецтва по реалізації стратегічної мети було і є ухилення від «таранної тактики» тобто прямолінійних та відкритих дій. Застосовується практика «тонкої роботи» тобто дій, які потребують майстерного виконання даних правил, допускається закулісна боротьба з широким використанням різного роду форм дезінформації, блефу, маніпуляції, обману і відволікання уваги. Головною формою реалізації політичних цілей для Росії стала інформаційна війна. На думку автора, ключовими трендами сучасної боротьби за простір, які мають риси гібридних воєн є: 1) відсутність формального оголошення війни; 2) ухилення від офіційної участі держави у війні; 3) відсутність лінії фронту; 4) зростаюча роль спецпідрозділів військ і спецслужб; 5) формальне відсторонення озброєних груп, які беруть участь у бойових діях, від держави; 6) суттєва роль психологічного впливу на суспільство (інформаційні війни) та ін. (с.72). Як наголошує автор, інформаційна війна діє в трьох площинах (географічному просторі, ноосфері та кіберпросторі). У концепції нелінійної війни ноосфера і кіберпростір по суті прирівняні до географічного простору. Тобто лінія фронту відсутня, боротьба набуває різноманітних форм від психологічних дій, кібератак до непостійних дій.

В останньому п'ятому розділі «Геополітика як інструмент інформаційної війни» автор пропонує дефініцію інформаційної війни, а також її відмінність від інформаційної боротьби. Важливим елементом проведення інформаційної боротьби стає фрагментування суспільства, а далі суспільної думки, що дозволяє простіше керувати більшістю, через дисципліновану меншість. Суттєвою роллю пропонованого нарративу є його емоційний вимір, який, за задумом ініціаторів, часто допроваджує до ірраціонального сприйняття об'єктів інформаційного впливу. Наратив базується на прихованих схемах, кліше, міфах, стереотипах, симпатіях та антипатіях суспільства, використанні всілякого роду асоціацій і правил загального схвалення. Часто це провадить до

фальсифікації інформації, яка базується на частковій достовірній або недостовірній інформації (fake news). Головна емоція на якій базується наратив інформаційної боротьби це відчуття страху. У перспективі інформаційна боротьба може стати самостійним елементом політики держави, яка спрямована на досягнення політичних та економічних цілей без безпосереднього використання фізичної сили.

Автор усвідомлює, що вкрай важливою галуззю масового інформаційного впливу, починаючи з XXI століття, набуває Інтернет. У геополітичних дослідженнях цю галузь називають «екстра територія» – додатковий простір боротьби, який здебільшого переважає фізичний простір. Пов'язано це з появою нових явищ, таких, як наприклад тролінг. Ця форма інформаційного впливу базується на масовому розповсюдженню мемів в Інтернеті. Через мем проходять інформаційні потоки, які мають на меті впливати на емоції отримувала інформації. Тролінг постає інструментом ідеологічної диверсії, яка скерована на дезінтеграцію, автономність, поділ конкретної групи або цілого суспільства.

Лешек Сиккульський звертає увагу на те, що російська стратегічна думка у тому числі геополітична, запозичила багато понять на Заході (теорія сітрової війни (netwar), сетецентрична війна, експорт цінностей, петля Бойда, цикл НОРД Спостереження-Орієнтація-Рішення-Дія). У монографії детально описана роль інформаційної боротьби в російській теорії нелінійної війни у тому числі в концепції військового теоретика Євгена Месснера по проведенню бойових дій, яка отримала назву «бунтівна війна». Головний тренд бунтівної війни це відсутність лінії фронту і держав.

Друга концепція дифузної війни, без використання збройних сил, належить російському політику Владиславу Суркову. Автор підкреслює, що стратегічні інтереси Росії багатовекторні. У першу чергу вони скеровані на забезпечення політичного впливу на пострадянському просторі (т.зв. ближнє зарубіжжя). Головним постулатом постає створення Євразійського союзу. Наступним кроком повинно стати поширення впливу на держави колишнього Варшавського договору. А далі просування російських інтересів в Арктиці. Стратегічна мета це російсько-німецьке партнерство, яке базується на класичній геополітичній теорії Карла Хаусхофера, а також створення вісі стратегічного партнерства Москва-Берлін-Париж.

Узагальнюючи отримані результати дослідження, Лешек Сиккульський звертає увагу на великий, глибинний потенціал винесеної у назву монографії проблематики і висловлює надію на використання пропонованого читачу матеріалу для подальшого поглибленого дослідження надзвичайно актуальної тематики щодо російської геополітики та інформаційної війни.

Дана монографія адресована спеціалістам у галузі політології, міжнародних відносин, національної безпеки, журналістики, а також всім тим, чиї інтереси орієнтовані на вивчення російської геополітики та інформаційної війни. Рекомендую читачам ознайомитись з рецензованою монографією для розширення своїх компетенцій у галузі зовнішньої політики Росії.

Переклад рецензії авторства Вальдемара Жака на українську мову Владислава Струтинського